

PELIKULA PUSKETEZ OSATUTAKO IRUDIAK

Artea eta adierazpen artistikoak beti joan dira jendarte baina pauso bat aurrerago. Horregatik, badaude esaten dutenak emakume argazkilari baten lana legitimatzeko eta asimilatzeko ehun urte pasa behar direla, hori baita historiak –sistema patriarkalak– emakume horien lana dagokion bezala irakurtzeko behar duen denbora. Distantzia hori murrizteko dihardu lanean Donostiako Kutxa Kultur

Artegunea erakusketa-aretoak, bere programan artearen historia ofizialak alboratuta utzi dituen argazkilarien lana errekupe ratzen lan sendoa egiten ari den erakundea. Berenice Abbott, Vivian Mayer eta Margaret Watkins-en lanari eskainitako erakusketekin hasi zuen ibilbideak, oraingo honetan, Ruth Orkin-en lanean egin du geldialdia: zinemagile bokazioa izan zuen argazkilari estatubatuarra.

 JONE ALAITZ URIARTE RUTH ORKIN PHOTO ARCHIVE, NY

Ruth Orkin (Boston, 1921 - New York, 1985) Hollywoodeko zinema-estudioetan hazi zen, grabazioetarako set-en artean, klaketa hotsa hondoan eta 20ko hamarkadako aktoreen joan-etorriaren erdian; haren ama, Mary Ruby, zinema mutuko aktorea baitzen. Agian giro horretan hazi zelako, txikitatik izan zuen zinemagile izateko desira, kamera atzean jarri eta bere pelikulak idatzi eta zuzentzeko grina. Garai hartan, ordea, zineman lan egiten zuten emakume ia gehienak kamera aurrean kokatzen ziren, aktore lanetan, eta gutxi batzuek besterik ez zuten ekoizpenean edo pelikulen muntaketan lan egiten. Bide malkartsua zen emakumeentzat zineman aritzea. Alice Guy, Lois Weber eta Maya Deren izan ziren zuzendari gisa ibilbidea egitea lortu zuten gutxietakoak, eta orain gutxi arte, eskasak izan dira beraien lanetara egin dien hurbilpenak.

1940ko hamarkada hasieran, oztopoz beterik aurkeztzen zitzaion amets hura albo batera utzi eta Los Angeles City Collegen argazkilari-kazetaritza ikastea erabaki zuen Orkinek, eta ofizio horretan aritu zen hurrengo hamarka-

detan. 1943. urtean lanak New Yorkera eraman zuen, han baitzeuden garaiko aldizkari garrantzitsuenak eta haietako askorentzat egin zuen lana: *LIFE*, *Look*, *Ladies Home Journal*... *LIFE* aldizkariaren enkarguz Israelera eta Italiara bidaiatu zuen eta han ikusitakoak bere kamerarekin harrapatu zituen; horietako batzuk dira, besteak beste, *Ruth Orkin. Denboraren ilusioa* erakusketan ikusiko ditugunak.

Orkinen alabak, Mary Engelek, 37 urte daramatza bere amaren legatua zaintzen, zaharberritzen, ikertzen eta argitara ematen, Donostian ikusgai duguna moduko zabalkunde-erakusketak ahalbidetzeko. Ehunka albumez, negatiboz eta kontaktur-orriz osatutako funtsak Orkinen lanaren inguruko irakurketa ugari egiteko abagunea eskaintzen du. Zentzu horretan, erakusketako komisarioa den Anne Morin frantsesak, Orkinen argazkietan zinematik jasotako keinuak, trikimailuak, egiteko moduak eta metodologiak azaleratu nahi izan ditu; izan ere, eta hauxe da erakusketaren tesia, irudi-finkoekin lan egiten bazuen ere, irudi horiek hurrenez hurren irakurrita, irudi sekuentzia edo mugimendua sortzen duten fotograma gisa irakur litezke.

Erakusketan ikusgai dagoen materiala lau multzotan banatu du komisarioak, eta hurbilpen bakoitza argazkiak zinemaren prisma ikusteko gonbidapena da. *Begirada dinamikoa* da erakusketak zabaltzen duen lehen kapitulua. Bertan, irudi zenital ugari ikusten ditugu, depresio ondorengo urteetako New York hiri sutsua argazki horien guztien hondo bilakatuta. Bere etxeko leihotik etengabe eraldatzen eta modernizatzen ari den hiria ikusten du, eta altuera horretatik, oinezkoen erretratu zenitalak harrapatzen ditu: marinelak, bikoteak, lagun kuadrillak... baita maratoiak, manifestazioak eta naturaren jantzi aldaketak sasoi batetik besterako igarobidean ere. Central Parkeko bere etxetik ateratako argazkiak *A World Through My Window* (Mundua nire leihotik) eta *More Pictures From My Window* (Argazki gehiago nire leihotik) liburuetan jasota daude.

Bigarren kapitularako bikoiztasunaren eta erdibitzearen ideia aukeratu du komisarioak, eta benetan interesgarria den argazki-aukeraketa egin du hainbat hamarkadetan egindako argazkiak sailkatzeko eran: argazki berean bi edo hiru pertsona ia-ia berd in jantzita ikusiko

ditugu, edo mugimendu bera egiten, segidan dauden fotogramak balira bezala, film-sekuentzia baten abiapuntua zatekeena. Zinemaren optikatik begiratuta narrazio bat eragiten duten irudi finkoak dira. *Two Women in Bathing Suits* (Bi emakume bainujantzian, 1948) da hauetan adierazgarrienetakoa.

Sekuentziak ere aurkituko ditugu erakusketan, argazki multzo baten birtartez mugimendua sorrarazten duten irudiak. Kasu honetan kalean liburu bat irakurtzen ari diren umeak edo karta jokoan ari diren hiru umeren argazkiek, enkoadraketa bera mantenduz, *raccord* bat osatzen dute, sekuentzia oso bat; azkar ikusita, badirudi mugimendu propioa dutela. Umeak, umeen jolasak eta horien keinuak sarri ikusiko ditugu bere argazkietan erretratatuak.

1951. urtean Italian egonaldi bat egin zuen eta bertan Artearen Historia ikasten zebilen Nina Lee Craig ikasle amerikarra ezagutu zuen. Harekin, garai hartan bolaran jarri ziren foto-nobelak egiten hasi zen, zinemaren lengoaiara ekarrita, *story-board*-aren pareko direnak. *American Girl in Italy* (Neska amerikarra Italian, 1951) lanak irudi finkoek osatutako eszena narratiboa osatzen du, eta agian hori da Orkinen argazki serierik ezagunena. Narrazioaren ideiatik tiraka, 17 urte zituela Los Angelesetik New Yorkera *road trip* bat egin zuen bizikletan Orkinek, formatu ertaineko objektibo bakarreko Reflex 6 Pilot kamera lagun. 2000 milia egin zituen bizikletan, San Frantzisko, Arkansas, Chicago, Boston eta New York bezalako hiriak bisitatuz eta bidaiari horietako argazkien edizioak denbora-linea kronolo-

giko batean aurkeztu zituen, *road movie* batean gaudenaren irudipena sortuz.

1952. urtean Morris Engels argazkilaria eta zinemagilearekin ezkondu zen Orkin. Harekin batera bere lehen pelikula idatzi eta zuzendu zuen, *Little Fugitive* (Iheslari txikia, 1953), AEBetako Arte eta Zientzia Zinematografikoen Akademiaren gidoi onenaren sarirako izendatua izan zena, eta Veneziako jaialdian proiektatu zena, zuzendari onenari ematen zaion Zilarrezko Lehoia saria irabaziz. Pelikula New Yorkeko uda giroan dago girotuta eta anaiak diren Joey eta Lenny umeen abenturak kontatzen ditu, kutsu komiko eta atseginarekin. Pelikulan ikusten ditugun New Yorkeko kaleak, Coney Island-eko hondartza eta zabuak, Orkinen argazkietan ikusiko ditugu islatuta. Horregatik, komisarioak pelikula honetako hiru sekuentzia aukeratu ditu publikoari ikusarazteko bere argazkietako konposizioak, planoak eta pertsonaiak nola izan ziren ondoren filmara eramanak. Kritikak filma goraiatu zuen bere garaian, eta esaten da François Truffaut-ek *Les quatre cents coups* (400 Kolpeak, 1959) filmatu zuenean, *Little Fugitive* filmaren ekoizpen estilo espontaneoan inspiratu zela, eta askoz geroago esan zuen *nouvelle vague* ez zela inoiz jaioko pelikula horregatik izan ez balitz.

Urte batzuk beranduago, 1955. urtean, *Lovers and Lollipops* (Amoranteak eta piruletak) pelikula filmatu zuen bikoteak elkarrekin, eta esan liteke horrekin Ruth Orkinen ametsa bete zela. Zalantzarik gabe, udarako plan polita da Orkinek bere kamerarekin harrapatu zituen momentu horien testigu izatea, film zatiz osatutako denbora bidaiari honetan. ●

